

Milieuverklaring over het EFRO-programma 2021-2027 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en monitoringsmaatregelen waartoe werd besloten

Deze verklaring heeft betrekking op het EFRO-programma 2021-2027 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en beantwoordt aan de vereisten van de *ordonnantie van 18 maart 2004 betreffende de milieueffectenbeoordeling van bepaalde plannen en programma's*.

Gezien de ambities van dit programma lijkt het per definitie gevolgen te hebben voor het milieu, met name door de doelstellingen die het nastreeft wat betreft de beperking van broeikasgassen. Het programma als zodanig zal geen direct effect hebben dat territoriaal kan worden vastgesteld, aangezien het geen investeringen in een specifiek gebied van het Gewest vastlegt. Van een aantal van de projecten die het zal ondersteunen, wordt echter verwacht dat er wel effecten zullen zijn en daarom werd een analyse uitgevoerd, door middel van een milieueffectenrapport (MER).

Overeenkomstig artikel 10 van de ordonnantie werd een ontwerpbestek met betrekking tot dit rapport voor advies voorgelegd aan de diensten van Leefmilieu Brussel, die door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering als bevoegde autoriteit zijn aangewezen. Het advies over dit bestek werd op 1 juni 2021 naar de gewestelijke diensten gestuurd, die de onderneming BDO de opdracht gaven om het rapport op te stellen (op basis van dit bestek en de opmerkingen van Leefmilieu Brussel). Op 3 februari 2022 heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering een voorontwerp van Programma goedgekeurd en de EFRO-directie van de GOB opgedragen dit document en het bijbehorende MER voor openbare raadpleging voor te leggen.

Overeenkomstig artikel 11 van de ordonnantie is het openbaar onderzoek aangekondigd in de pers, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, van start gegaan op 22 februari 2022 en afgesloten op 23 april 2022. Deze documenten werden online geplaatst op de website van het Gewest en een papieren versie kon worden geraadpleegd in de kantoren van de gemeentebesturen van de 19 gemeenten van het Gewest.

Van de reacties die in het kader en in de periode van het openbaar onderzoek zijn ontvangen, heeft de EFRO-directie van de GOB adviezen ontvangen (beide meegedeeld op 22 april 2022) van :

- de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe,
- de intercommunale Sibelga.

Er dient daarbij ook te worden opgemerkt dat de gemeente Sint-Joost-ten-Node eveneens een advies wilde indienen, maar dat deze buiten de periode van het openbaar onderzoek werd verzonden (brief van 29 april 2022).

Overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie zijn het voorontwerp en het milieueffectenrapport ook toegezonden aan de diensten van Leefmilieu Brussel, die op 23 maart 2022 hun advies hebben uitgebracht.

Op basis van artikel 15 van de ordonnantie wordt in deze verklaring samengevat hoe:

- milieuoverwegingen in het Programma werden geïntegreerd,
- met het milieueffectenrapport, de gegeven adviezen en de resultaten van de raadpleging rekening werd gehouden, alsmede met de redenen voor de keuze van het aangenomen programma.

Dit document bevat ook de overeengekomen monitoringmaatregelen.

Samenvatting van de manier waarop de milieuoverwegingen in het Programma werden geïntegreerd

Deze samenvatting omvat *in extenso* de geconsolideerde resultaten en de samenvatting in het *aangepaste* milieueffectenrapport.

Dit laatste document integreert (en corrigeert soms) in het document dat aan het openbaar onderzoek is voorgelegd een aantal elementen die voortvloeien uit de adviezen en opmerkingen die in de volgende hoofdstukken van deze milieuverklaring zijn uiteengezet.

Milieu, leefkwaliteit en digitale wereld:

Uit de (...) verrichte analyse blijkt dat de meeste voorgestelde acties positieve gevolgen hebben voor het milieu en de leefkwaliteit. Geen enkele maatregel leidt tot neutrale effecten op de betrokken variabelen. Anderzijds, op meer gedetailleerde wijze, kunnen we vaststellen dat prioriteit 1 met betrekking tot de innovatie, de digitalisering en het concurrentievermogen van de ondernemingen toch bepaalde risico's inhoudt.

Deze houden immers voornamelijk verband met het gebruik van de digitale technologie. De blootstelling aan en het gebruik van digitale tools zouden dus negatieve gevolgen kunnen hebben voor de gezondheid en het welzijn, maar zouden ook de digitale kloof in de meest achtergestelde bevolkingsgroepen kunnen accentueren. Daarnaast is ook de vervuiling die verband houdt met het gebruik van digitale technologie (digitale objecten; verzameling, verwerking en opslag van gegevens; gebruik van datacenters en servers; energieverbruik, enz.) een belangrijk aandachtspunt op ecologisch vlak. In beide gevallen is het cruciaal te anticiperen op de behoeften en mensen bewust te maken van de gebruiksvormen van digitale technologie.

Aangezien de voordelen van een evolutie naar een meer digitale samenleving en de kansen die deze evolutie biedt in termen van ontwikkeling in deze analyse duidelijk naar voren komen, lijkt het beter te focussen op maatregelen ter beperking van de neveneffecten, om zo de negatieve effecten van het gebruik van digitale technologie te verminderen, liever dan er geen gebruik van te maken.

In dit verband kan het interessant zijn om acties naar voren te schuiven die de levenscyclus van digitale tools kunnen verlengen (onderhoud, reparatie, tweedehands, refurbished toestellen, enz.). Het is ook belangrijk steun te verlenen aan labels en initiatieven waarmee de geprogrammeerde veroudering kan worden tegengegaan en de aankopen beter kunnen worden gecontroleerd. In dezelfde geest, en nog steeds gericht op voorlichting en ondersteuning van het publiek, is het belangrijk de in te voeren goede praktijken te delen en te bevorderen, zodat iedereen op zijn eigen niveau de eigen digitale vervuiling kan terugschroeven. Het doel zou zijn het individuele gedrag en de individuele praktijken met succes te doen aanpassen in de richting van een duurzamer en gezonder gebruik van de digitale technologie, en tegelijk die technologie ten volle te benutten om de openbare dienstverlening efficiënter te maken.

Naast deze elementen zullen bepaalde aanbevelingen (vooral met betrekking tot de locatie) worden toegepast op economische ontwikkelingsinitiatieven om mogelijke negatieve gevolgen voor de biodiversiteit te voorkomen. Er zij echter ook op gewezen dat initiatieven in verband met de klimaatverandering (met name wat betreft de ondersteuning van de koolstofarme economie), de versterking van sortering en recycling (om de aanwezigheid van schadelijk afval in het ecosysteem te beperken), de ontwikkeling van groene ruimten of de sanering (met inachtneming van de beginselen van geïntegreerd en duurzaam grondbeheer) van braakliggende terreinen ook een positief effect op dit vraagstuk zullen hebben.

Klimaatverandering:

Uit de verrichte analyse blijkt in welke mate prioriteit 1 en 2 positieve gevolgen hebben op het vlak van de klimaatverandering. De voordelen van specifieke steun op gebieden als innovatie, digitalisering en concurrentievermogen van de bedrijven zijn immers makkelijk vast te stellen. Daarnaast heeft prioriteit 2 uitsluitend betrekking op het milieu en maakt ze het ook mogelijk om beter het hoofd te bieden aan de uitdagingen die gepaard gaan met de klimaatverandering.

In dit geval is het trouwens noodzakelijk deze gevolgen te nuanceren, aangezien het gebruik van de digitale technologie ook een weerslag kan hebben op de gezondheid en op het vlak van de veroorzaakte verontreiniging. Net als bij punt 5.2.1 moet daarom aandacht worden besteed aan maatregelen waarmee deze gevolgen kunnen worden afgezwakt.

Tot slot stellen we vast dat de prioriteiten 4 en 5 neutraal zijn wat hun effect op de klimaatverandering betreft. Indien een energierenovatie van de gebouwen wordt uitgevoerd in het kader van de terbeschikkingstelling van nieuwe woningen voor kansarme doelgroepen, zou dit effect trouwens positiever kunnen zijn, afhankelijk van de gemaakte keuzes.

Globaal beheer van de hulpbronnen en circulariteit:

In vergelijking met de bevindingen inzake het algemene effect van het Programma op de klimaatverandering, kunnen soortgelijke vaststellingen worden gedaan wat betreft de beoordeling van het effect van het Programma op het globale beheer van de hulpbronnen.

De prioriteiten 1 en 2 zullen immers een positiever effect hebben op dit thema, terwijl de prioriteiten [3 en 4 (SD4.3., 4.4. en 5.1.)], die meer verband houden met sociale en inschakelingskwesties, een vrij neutraal effect hebben.

De eerder uitgevoerde analyse laat zien in welke mate prioriteit 1 en 2 positieve effecten kunnen hebben op het globale beheer van hulpbronnen, maar ook welke negatieve effecten verbonden kunnen zijn aan het gebruik van de digitale technologie.

In dit geval moet dan ook bijzondere aandacht worden besteed aan de praktijken en de gebruiksvormen van de digitale technologie om de gevolgen op het vlak van de gegenereerde vervuiling en de omvang van het energieverbruik te beperken. Net als bij de vorige punten moet daarom aandacht worden besteed aan maatregelen waarmee deze gevolgen kunnen worden aangepakt en waarmee optimaal gebruik kan worden gemaakt van deze technologieën.

Wat het waterbeheer betreft, aangezien bouwplaatsen een bron van verontreiniging kunnen zijn, doet het rapport een aantal aanbevelingen om de verontreiniging te beperken. Naast dit risicobeheer zullen positieve effecten op de waterkwaliteit worden bereikt door de ontwikkeling van hoogwaardige groene ruimten, de sanering van verontreinigde grond (met gevolgen voor de grondwaterkwaliteit) en de verwerking van afval (en de daaruit voortvloeiende vermindering van afval dat het oppervlakte- en grondwater zou kunnen verontreinigen).

Deze opmerkingen kunnen ook worden toegepast op de bodemkwaliteit, aangezien verontreiniging door bouwplaatsen deze kan aantasten, terwijl de ontwikkeling van groene ruimten, bodemsanering en afvalverwerking een positief effect hebben op de bodemkwaliteit.

Bouwplaatsen zijn ook een bron van verontreiniging inzake lawaai en geluidsomgeving tijdens de duur van de werken, en het beheer van het recypark moet ervoor zorgen dat het effect op de omwonenden wordt beperkt door middel van bepaalde aanbevelingen. Omgekeerd kunnen sommige renovaties het akoestisch comfort van de bewoners verbeteren. Investerings in groene ruimten kunnen de geluidsomgeving voor hen verbeteren door de absorptie van hout en planten.

Socio-economische aspecten:

De uitvoering van het Programma zoals voorgesteld en de daarmee samenhangende acties zijn voor een groot deel gericht op effecten op socio-economische aspecten. Het gaat immers een van de kernpunten voor de ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het programma wil haalbare oplossingen voor deze problemen aandragen.

Eenzijds is er immers veel belangstelling voor de ondersteuning van de activiteiten van kmo's, maar ook voor de ondersteuning van veelbelovende en innoverende sectoren. Deze verschillende acties creëren veel mogelijkheden op het gebied van werkgelegenheid, maar maken de activiteit ook dynamischer en stellen werknemers in staat hun vaardigheden en kennis te diversifiëren.

Een ander belangrijk element dat door het Programma wordt gesteund, is het belang van de vermindering van de bestaande dualisering binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het doel is de verschillen tussen de verschillende 'wijken' van Brussel zoveel mogelijk te verkleinen, ervoor te zorgen dat iedereen toegang heeft tot dezelfde diensten, de ongelijkheden te verminderen en de integratie van de meest achtergestelde groepen te bevorderen.

Ten slotte is er ook de wens om de burgers meer bewust te maken van de uitdagingen en problemen van de huidige samenleving, door zoveel mogelijk belanghebbenden en betrokkenen erbij te betrekken, maar ook door hen samen te doen werken, zodat zij actoren worden in de ontwikkelingen van morgen. Steun voor de sociale innovatie versterkt deze duidelijk geuite wens nog.

De uitgevoerde analyse bevestigt de vele positieve effecten die deze acties kunnen hebben op zowel sociaal als economisch niveau.

Bouwsector:

De in het Programma voor de bouw voorgestelde acties weerspiegelen twee hoofddoelstellingen.

Eenzijds is er een duidelijk standpunt ingenomen over de energietransitie, dat tot uiting komt in voorstellen voor duurzame investeringen in de renovatie, heropbouw, enz. van infrastructuur en gebouwen, maar ook in een doelstelling om gebouwen aan veerkracht te doen winnen.

Anderzijds is het erg belangrijk om deze infrastructuur te gebruiken om meer woningen en tools voor integratie te creëren (sociale huisvesting, geïntegreerde opvang, tijdelijke opvang, noodopvang, enz.) voor de kansarmere doelgroepen.

Uit de verrichte analyse blijkt dat deze programma's tal van positieve gevolgen hebben, die gemakkelijk kunnen worden vastgesteld, zowel op milieugebied als wat betreft de leefkwaliteit van de inwoners en de aantrekkelijkheid van het erfgoed en het stedelijk landschap.

Het is dan ook van essentieel belang dat bij het creëren van nieuwe woonruimten wordt nagedacht over de uitdagingen in verband met de energietransitie, zodat deze twee doelstellingen zo goed

mogelijk met elkaar kunnen worden verbonden. Het is daarnaast ook noodzakelijk om bouwprojecten zorgvuldig te overwegen, zodat de mogelijke gevolgen voor de groene ruimten, de mobiliteit en andere variabelen, zoals de bodemkwaliteit, tot een minimum worden beperkt. Daarom moet de voorkeur worden gegeven aan renovatie- en heropbouwprojecten zoals hierboven vermeld, waarbij alle nodige maatregelen moeten worden genomen om de milieueffecten van de bouwplaatsen tot een minimum te beperken.

Vervoer:

De geschatte effecten van het Programma op het vervoer lopen op hun beurt veel meer uiteen dan in het geval van de andere milieuthema's. Van de vier doelstellingen waarvoor de effecten als niet-neutraal worden beoordeeld, zijn er namelijk twee negatief. Dit houdt grotendeels verband met de mobiliteitsproblemen die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zeer belangrijk blijken.

Bovendien kunnen inspanningen worden gedaan, die wenselijk zijn en in dit programma zijn opgenomen, om optimaal gebruik te maken van de technologie ten behoeve van de mobiliteit, maar ook om beter na te denken over de organisatie van de stedelijke ruimte en de inrichting daarvan. En dit met de bedoeling de mobiliteit en de verplaatsingen duurzamer te maken.

Inoverwegingneming van het milieueffectenrapport

Het voorontwerp van het Programma, dat door de gewestelijke overheid tegelijk met het verslag van de adviseur is opgesteld, hoefde niet te worden gewijzigd naar aanleiding van de aanbevelingen in het verslag van de adviseur. Het effectenrapport bevat wel conclusies en aanbevelingen voor elk van de negen specifieke doelstellingen van het Programma, maar deze hebben vooral betrekking op de toekomstige uitvoering van het Programma en houden geen wijziging van de tekst van het Programma als zodanig in.

Specifieke doelstelling 1.1:

Conclusies en aanbevelingen

"De voorgestelde acties zijn erop gericht het concurrentievermogen en de intelligentie van Europa te vergroten door een innovatieve en slimme economische transformatie en regionale ICT-connectiviteit te bevorderen. Hiervoor is onder meer steun vereist voor specifieke strategische innovatiegebieden, steun voor sociale innovatie om beter toegerust te zijn om de huidige maatschappelijke uitdagingen aan te gaan, en een focus op de noodzaak om de ecologische en circulaire transitie te ondersteunen.

Bovendien zijn de genoemde acties ook gericht op een coöperatieve manier van werken bij het beheer van de genoemde uitdagingen, waarbij tal van actoren betrokken zijn. Er wordt tevens benadrukt dat moet worden voortgebouwd op universitair onderzoek, maar ook dat het publiek, jong en oud, bewust moet worden gemaakt van het thema. Deze verschillende benaderingen zijn zowel gericht op concrete positieve effecten voor het milieu en de samenleving als op de ontwikkeling van meer dialoog en samenwerking tussen de verschillende actoren, waarbij de jongeren de bevoorrechte actoren zijn van de innovaties van morgen.

Uit de verrichte analyse blijkt dan ook dat deze acties aanzienlijke positieve gevolgen kunnen hebben, zowel op korte als op middellange tot lange termijn. Op grond van de mate van gedetailleerdheid van de thans beschreven acties kan overigens de reikwijdte van dit effect op de verschillende in het DNSH-beginsel aangegeven thema's nog niet nauwkeurig worden beoordeeld, ook al kan het effect reeds als positief worden beschouwd.

Anderzijds moet aandacht worden besteed aan de (directe en indirecte) effecten van het gebruik van ICT. Dit kan leiden tot een hoger energieverbruik, informatieopslag, meer benodigde apparatuur, enz. Bijzondere aandacht moet dus worden besteed aan het terugdringen van de negatieve neveneffecten die verband houden met het gebruik van ICT, teneinde het daaraan gekoppelde milieueffect te verminderen en duurzamer te werk te gaan. De projectbeheerders zouden zich dus bewust moeten zijn van deze risico's en zouden innovatieve oplossingen moeten voorstellen om de negatieve neveneffecten van de ICT voor de projecten die zij uitvoeren, zoveel mogelijk te beperken. "Digitale soberheid" zou de prioriteit moeten zijn.

Inaanmerkingneming

Nu de kwestie van de effecten van het gebruik van ICT aan de orde wordt gesteld, dient te worden opgemerkt dat deze overweging niet alle projecten van SD1.1 zal betreffen. Niettemin lijkt het relevant

dat in de oproepen tot het indienen van projecten een **aanbeveling** wordt geformuleerd opdat projecten van deze SD die gebruik maken van ICT bij hun uitvoering rekening houden met de kwestie van duurzaamheid en minimalisering van de milieueffecten van digitale ontwikkelingen.

Specifieke doelstelling 1.2:

Conclusies en aanbevelingen

Met de uitvoering van de acties in verband met deze doelstelling wordt beoogd burgers, bedrijven, onderzoeksorganisaties en overheidsinstanties de vruchten te laten plukken van de digitalisering.

De (...) analyse wijst op de vele voordelen die verbonden kunnen zijn aan het gebruik van digitale tools in tal van verschillende sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daarnaast wordt gestreefd naar een bevordering van de toegang tot deze verschillende technologieën voor iedereen, maar ook naar een specifieke begeleiding, zodat iedereen optimaal van de digitalisering kan profiteren. De digitale technologieën kunnen het dagelijkse leven van de Brusselaars verbeteren door op tal van levensdomeinen nauwkeurigere en efficiëntere diensten aan te bieden, maar er moet nog steeds bijzondere aandacht worden besteed aan het dichten van de digitale kloof en aan het betrekken van alle burgers bij de aanpak. De toegang tot de digitale infrastructuur moet voor iedereen gewaarborgd zijn.

De voorgestelde acties moeten de diensten niet alleen nauwkeuriger en efficiënter maken, maar bovendien moeten ze op een duurzame manier worden uitgevoerd. De voorgestelde tools zouden dus zeer interessant kunnen blijken om daarnaast onze koolstofvoetafdruk te verkleinen.

Bovendien moet bijzondere aandacht worden besteed aan het terugdringen van de negatieve neveneffecten die verband houden met de productie, het gebruik en het einde van de levensduur van digitale instrumenten, teneinde hun milieueffect te verminderen en duurzamer te werk te gaan. Het gebruik van digitale technologieën vergt immers een aanzienlijk energieverbruik, maar ook een verbruik van materialen die een interessante waarde behouden. Er is nood aan ketens voor de inzameling en recycling van digitale dragers. De projectbeheerders zouden zich dus bewust moeten zijn van deze risico's en zouden innovatieve oplossingen moeten voorstellen om de negatieve neveneffecten van de digitale technologie voor de projecten die zij uitvoeren, zoveel mogelijk te beperken.

Er moet ook bijzondere aandacht worden besteed aan de sociale inclusie. Niet alle Brusselaars hebben vandaag een internetaansluiting of zelfs maar de nodige infrastructuur om toegang te krijgen tot digitale diensten.

Inaanmerkingneming

Sociale inclusie is precies het doel van een van de twee beschreven soorten acties (initiatieven in verband met digitale toe-eigening). Dit type actie zal het mogelijk maken projecten te steunen die zowel betrekking hebben op de materiële dimensie ("noodzakelijke infrastructuur") als op de ondersteuning en opleiding van personen die momenteel het slachtoffer zijn van de digitale kloof.

Het energievraagstuk wordt reeds in het Programma behandeld. De organisatie van de recyclingsector valt niet onder specifieke doelstelling 1.2., maar initiatieven zouden kunnen worden gesteund in het kader van SD1.3 (steun aan bedrijven voor deze aanpak) of in het kader van SD2.6 (met name in het

kader van de actie "investeringen in de ontwikkeling van (...) kringloopwinkels/recyclingcentra/materiaalbanken").

Met betrekking tot het bewustzijn van negatieve externe effecten (andere dan energie) moet worden opgemerkt dat de digitale ontwikkelingen die in het kader van SD1.2. worden gesteund, meestal betrekking hebben op diensten, producten en processen, en dat de gesteunde investeringen minder betrekking zullen hebben op hardware dan op programma's en software. Voor acties in verband met digitale toe-eigening en met name de materiële dimensie daarvan, zal in het kader van de oproepen tot het indienen van projecten een aanbeveling worden gericht tot de kandidaat-operatoren, teneinde "innovatieve oplossingen te bevorderen om de negatieve externe effecten van digitale technologie in de door hen uitgevoerde projecten zoveel mogelijk te beperken".

Specifieke doelstelling 1.3:

Conclusies en aanbevelingen

"De voorgestelde acties zijn erop gericht het concurrentievermogen en de intelligentie van Europa te vergroten door een innovatieve en slimme economische transformatie en regionale ICT-connectiviteit te bevorderen. Het doel van de voorgestelde acties is in de eerste plaats meer kansen te creëren voor het scheppen van werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daartoe worden meerdere acties voorgesteld, zoals de ontwikkeling en transformatie van veelbelovende activiteitensectoren, de aanmoediging van de ecologische transitie en steun voor kmo's, eveneens op welbepaalde veelbelovende domeinen.

Het positieve effect van deze acties is duidelijk op het vlak van jobcreatie, maar heeft ook potentieel op milieugebied. Een groot deel van het Brusselse ecosysteem zou hier immers van kunnen profiteren door de steun aan veelbelovende domeinen, zoals de kringlooeconomie, de ecologische transitie. Daarnaast kan jobcreatie ook leiden tot een behoefte aan nieuwe werkplekken en meer verkeer naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar de activiteit geconcentreerd zou zijn; er moet dus worden gezocht naar een manier om ervoor te zorgen dat de negatieve gevolgen die hiermee gepaard gaan, zo gering mogelijk zijn. Wij stellen dus de volgende uitdagingen vast met betrekking tot het scheppen van economische activiteit:

- De ontwikkeling van nieuwe economische activiteiten mag niet ten koste gaan van de mobiliteit en de stedelijke Brusselse ruimte. De nieuwe productieruimten moeten in het stedelijk weefsel worden geïntegreerd.
- De eventuele nieuwe banen moeten toegankelijk zijn voor alle Brusselaars. Opleidingen moeten potentiële kandidaten helpen de nodige vaardigheden te verwerven.
- De creatie van nieuwe activiteiten mag niet leiden tot een verstening van de bodem. Er moet voorrang worden gegeven aan de exploitatie van het bestaande patrimonium en de herontwikkeling/sanering van sites.

Bij acties die gericht zijn op de renovatie en aanleg van infrastructuur bestaat bovendien de gelegenheid om deze werkzaamheden op een duurzame manier uit te voeren en daarbij te kiezen voor opties die het best aan het milieu zijn aangepast, bijvoorbeeld door bestendige gebouwen met hoge energieprestaties enz. op te richten.

Bovendien moet bijzondere aandacht worden besteed aan de wijze waarop renovatie- en bouwwerkzaamheden, indien van toepassing, worden uitgevoerd. Afhankelijk van hun kenmerken (omvang, ligging, aard van de werkzaamheden, enz.) kunnen bouwplaatsen namelijk bronnen zijn van

verschillende risico's, bijvoorbeeld op het vlak van verkeer, afvalproductie, lucht-, bodem- en waterkwaliteit, enz. Daarom wordt aanbevolen de nodige preventieve maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat deze bouwplaatsen zo weinig mogelijk negatieve gevolgen hebben voor deze verschillende elementen.

Ook al kunnen sommige van deze directe effecten niet worden vermeden, dan nog gaat het om minder belangrijke negatieve effecten (op kortere termijn) dan de positieve effecten die er later uit kunnen voortvloeien. De geplande acties beantwoorden dus wel degelijk aan de beoogde SD, maar gaan idealiter vergezeld van preventieve maatregelen op het gebied van het beheer van bouwplaatsen en de potentiële risico's daarvan".

Inaanmerkingneming

De in het rapport genoemde **aandachtspunten** moeten aan de kandidaat-operatoren worden **meegedeeld**, zodat in hun **kandidatuurdoSSIers** een strategie ter beperking van de overlast wordt voorgesteld (als onderdeel van een beschrijving van de **duurzaamheidsaspecten van de projecten**), of dat de uitvoering van de projecten zodanig wordt uitgevoerd dat de negatieve effecten tot een minimum worden beperkt.

Specifieke doelstelling 2.1:

Conclusies en aanbevelingen

"Prioriteit 2 heeft tot doel Europa groener, veerkrachtiger en koolstofarmer te maken, op weg naar een koolstofneutrale economie.

Het doel is dus het bevorderen van een schone en billijke energietransitie, groene en blauwe investeringen, de circulaire economie, de beperking van en de aanpassing aan de klimaatverandering, risicopreventie en -beheer, en duurzame stedelijke mobiliteit waarbij de voorkeur uitgaat naar energie-efficiëntie maatregelen en het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen.

De in SD 2.1 beschreven acties sluiten goed aan bij deze benadering door de renovatie van de openbare infrastructuur en de openbare voorzieningen te bevorderen, maar ook door de energieprestaties van de woningen te verbeteren. Bijzondere nadruk wordt ook gelegd op het gebruik van voorzieningen in warmtenetten.

Uit de verrichte analyse blijkt dat er op verschillende niveaus een duidelijk positief effect is. Enerzijds houden de positieve effecten van deze acties verband met hun effect op het milieu als zodanig. Het bevorderen van een energietransitie maakt het immers mogelijk de negatieve gevolgen van het gebruik van niet-hernieuwbare energie te verminderen. Deze overgang maakt het bovendien mogelijk woningen comfortabeler te maken en de waarde ervan te verhogen, maar ook om werkgelegenheid te scheppen op veelbelovende domeinen en de leefomgeving van de bewoners te verbeteren.

Aan de hand van deze analyse stellen we dus tal van positieve effecten van de energietransitie vast. Aangezien verschillende door het EFRO beoogde acties verband houden met de ontwikkeling, de renovatie of de bouw van gebouwen, is het gemakkelijk vast te stellen welke kansen zich kunnen aanbieden als deze transitie tijdens de uitvoering van deze acties wordt bevorderd.

Bovendien moet bijzondere aandacht worden besteed aan de wijze waarop renovatie- en bouwwerkzaamheden, indien van toepassing, worden uitgevoerd. Afhankelijk van hun kenmerken (omvang, ligging, aard van de werkzaamheden, enz.) kunnen bouwplaatsen namelijk bronnen zijn van verschillende risico's, bijvoorbeeld op het vlak van verkeer, afvalproductie, lucht-, bodem- en waterkwaliteit, enz. Daarom wordt aanbevolen de nodige preventieve maatregelen te nemen om

ervoor te zorgen dat deze bouwplaatsen zo weinig mogelijk negatieve gevolgen hebben voor deze verschillende elementen, via preciseringen in de bestekken van de renovatiewerkzaamheden¹.

Ook al kunnen sommige van deze directe effecten niet worden vermeden, dan nog gaat het om minder belangrijke negatieve effecten (op kortere termijn) dan de positieve effecten die er later uit kunnen voortvloeien. De geplande acties beantwoorden dus wel degelijk aan de beoogde SD, maar gaan idealiter vergezeld van preventieve maatregelen op het gebied van het beheer van bouwplaatsen en de potentiële risico's daarvan".

Inaanmerkingneming

De in het rapport genoemde **aandachtspunten** moeten aan de kandidaat-operatoren worden **meegedeeld**, zodat in hun **kandidatuur dossiers** een strategie ter beperking van de overlast wordt voorgesteld (als onderdeel van een beschrijving van de **duurzaamheidsaspecten van de projecten**), met betrekking tot de bouwplaatsen, of dat de uitvoering van de projecten zodanig wordt uitgevoerd dat de negatieve effecten tot een minimum worden beperkt.

Specifieke doelstelling 2.6:

Conclusies en aanbevelingen

"Prioriteit 2 heeft tot doel Europa groener, veerkrachtiger en koolstofarmer te maken, op weg naar een koolstofneutrale economie.

Het doel is dus het bevorderen van een schone en billijke energietransitie, groene en blauwe investeringen, de circulaire economie, de beperking van en de aanpassing aan de klimaatverandering, risicopreventie en -beheer, en duurzame stedelijke mobiliteit waarbij de transitie naar een circulaire en doeltreffende economie op het vlak van het beheer van de hulpbronnen, wordt bevorderd.

De in SD 2.6 beschreven acties sluiten aan bij deze aanpak door de transitie naar een circulaire economie aan te moedigen via een verhoging van de sorteer- en recyclingcapaciteit.

Afvalbeheer is inderdaad in vele opzichten een grote uitdaging. Onaangepast afvalbeheer houdt talrijke risico's in voor de gezondheid en de biodiversiteit, maar ook voor het water en de bodem. Met het oog hierop is de ontwikkeling van moderne technieken voor de inzameling, het beheer en de recycling van afval noodzakelijk. Het is dan ook van essentieel belang dat stappen worden ondernomen om de sorteer- en recyclingmethoden duurzamer en innovatiever te maken, teneinde de bovengenoemde risico's te verminderen, maar ook om de broeikasgassen die momenteel als gevolg van het afval worden geproduceerd (verbranding en storting), te beperken. De circulaire economie, het hergebruik en de reconversie van materialen en hulpbronnen stellen ons in staat vele actoren met elkaar in contact te brengen om zo goed mogelijk op dit probleem te reageren en passende oplossingen te vinden.

Als het afvalbeheer wordt verbeterd, kunnen veel positieve effecten worden waargenomen. Onderzoek en innovatie zijn dus sleutelthema's voor de voortzetting van deze benaderingen.

De maatregelen inzake circulaire economie hebben daarom een drievoudig positief effect:

- Betere bescherming van de gezondheid en de biodiversiteit

¹ De tools die hierover zijn ontwikkeld door de diensten van Leefmilieu Brussel, kunnen worden gebruikt als concrete aanbevelingen die door de bouwheren moeten worden geïntegreerd: https://environnement.brussels/sites/default/files/user_files/pres_20161115_chan_j2_3eair_fr.pdf ".

- De creatie van nieuwe economische activiteiten op basis van het ten nutte maken van afval en innovatieve benaderingen
- Het opnieuw tewerkstellen van soms laaggeschoold personeel bij het beheer van de afvalinzameling en -verwerking

Bovendien moet bijzondere aandacht worden besteed aan de wijze waarop bouwwerkzaamheden voor de aanleg van infrastructuur worden uitgevoerd. Afhankelijk van hun kenmerken (omvang, ligging, aard van de werkzaamheden, enz.) kunnen bouwplaatsen namelijk bronnen zijn van verschillende risico's, bijvoorbeeld op het vlak van verkeer, afvalproductie, lucht-, bodem- en waterkwaliteit, enz. Daarom wordt aanbevolen de nodige preventieve maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat deze bouwplaatsen zo weinig mogelijk negatieve gevolgen hebben voor deze verschillende elementen.

Ook al kunnen sommige van deze directe effecten niet worden vermeden, dan nog gaat het om minder belangrijke negatieve effecten dan de positieve effecten die er later uit kunnen voortvloeien. De geplande acties beantwoorden dus wel degelijk aan de beoogde SD, maar gaan idealiter vergezeld van preventieve maatregelen op het gebied van het beheer van bouwplaatsen en de potentiële risico's daarvan".

Inaanmerkingneming

De in het rapport genoemde **aandachtspunten** moeten aan de kandidaat-operatoren worden **meegedeeld**, zodat in hun **kandidatuurdoSSIers** een strategie ter beperking van de overlast wordt voorgesteld (als onderdeel van een beschrijving van de **duurzaamheidsaspecten van de projecten**), met betrekking tot de bouwplaatsen, of dat de uitvoering van de projecten zodanig wordt uitgevoerd dat de negatieve effecten tot een minimum worden beperkt.

Specifieke doelstelling 2.7:

Conclusies en aanbevelingen

"Prioriteit 2 heeft tot doel Europa groener, veerkrachtiger en koolstofarmer te maken, op weg naar een koolstofneutrale economie.

Het doel is dus het bevorderen van een schone en billijke energietransitie, groene en blauwe investeringen, de circulaire economie, de beperking van en de aanpassing aan de klimaatverandering, risicopreventie en -beheer, en duurzame stedelijke mobiliteit waarbij de bescherming en de instandhouding van de natuur en de biodiversiteit worden verbeterd en de groene infrastructuur wordt versterkt, in het bijzonder in een stedelijke omgeving, en waarbij alle vormen van verontreiniging worden verminderd.

De in SD 2.7 beschreven acties sluiten goed aan bij deze aanpak door acties te ontwikkelen voor de sanering van verontreinigde terreinen ten behoeve van de aanleg van groene ruimten, sociale woningen, economische activiteiten of voor de gemeenschap. Bovendien zijn ze ook gericht op de bescherming van de natuur, de biodiversiteit en de groene infrastructuur.

Bodem, natuur en biodiversiteit spelen een belangrijke rol in ons ecosysteem. Door ervoor te zorgen dat zij zich in de best mogelijke omstandigheden kunnen ontwikkelen, wordt bijgedragen tot de ontwikkeling van positieve milieueffecten. Zoals in vele andere gevallen biedt de aanpak van dit probleem ook kansen voor het scheppen van werkgelegenheid en van nieuwe economische activiteiten.

Naast de positieve socio-economische gevolgen zal de verwezenlijking van een dergelijke doelstelling potentieel direct of indirect positieve milieueffecten hebben in de betrokken gebieden, zoals:

- bodemsanering;
- verbetering van het landschap door de sanering van deze verlaten sites;
- vermindering van de druk op de minder verstedelijkte gebieden van de hoofdstad.

De herbestemming van deze oude bedrijfsterreinen na sanering, indien het gericht is op de ontwikkeling van gebouwen, zou echter een indirect negatief effect kunnen hebben op de instandhouding van de soorten en hun habitat, alsmede op het stedelijke groene netwerk. De braakliggende terreinen zijn immers vaak van bijzonder groot biologisch belang en maken deel uit van het stedelijke ecologische netwerk. Aanbevolen wordt om bij de herinrichting van deze oude bedrijfsterreinen rekening te houden met de instandhouding van de aanwezige soorten en habitats. De keuze van de acties die binnen deze braakliggende terreinen moeten worden ondernomen, moet dus op een geïntegreerde manier worden overwogen met alle betrokken autoriteiten (ook en vooral de autoriteiten die te maken hebben met het milieu en/of de natuur).

De sanering van deze verlaten industrieterreinen kan bovendien potentieel het beheer vereisen van nieuwe verontreinigde bodems, die volgens de geldende voorschriften zullen moeten worden behandeld. Bovendien moet ook rekening worden gehouden met de soms hoge kosten van de saneringsprocedures voor deze braakliggende terreinen. We willen hier dus benadrukken dat een evenwicht moet worden gevonden tussen de ontwikkeling van de economische activiteit en het verlangen van de burgers naar een kwaliteitsvolle leefomgeving, onder meer dankzij de aanwezigheid van groene ruimten. In die zin heeft de aanleg van groene ruimten, naast een landschappelijk belang, ook een maatschappelijk belang. Die aanleg maakt het mogelijk ruimten voor welzijn te creëren in het stadscentrum en sociale banden te smeden via nieuwe ontmoetingsplaatsen. Deze groene ruimten hebben ook een klimatologisch belang, aangezien zij helpen hitte-eilanden te bestrijden en de ondoordringbaarheid van de bodems te beperken. Om al deze redenen heeft deze SD een bewezen positieve impact op de 'do no significant harm'-principes".

Inaanmerkingneming

Het rapport spitst zijn aanbevelingen toe op de in deze specifieke doelstelling beschreven saneringsmaatregelen. Er zij op gewezen dat het voorontwerp van Programma de mogelijkheden om deze middelen te gebruiken grotendeels heeft afgelijnd, aangezien zij uitsluitend voor saneringen zullen worden gereserveerd " met het oog op het beschikbaar stellen ervan als groene ruimte of voor gemeenschapsactiviteiten". De in het Programma beschreven "behandeling van weesbodemverontreiniging" omvat uiteraard de behandeling van de bodem overeenkomstig de geldende voorschriften. De saneringskosten zullen door het Programma worden ondersteund om groene ruimten of gemeenschapsactiviteiten te helpen ontwikkelen.

Specifieke doelstelling 4.3:

Conclusies en aanbevelingen

"Het bovengenoemde doel is Europa socialer en inclusiever te maken door de Europese pijler van de sociale rechten ten uitvoer te leggen. De beschreven acties hebben tot doel om toegang te verlenen tot oplossingen op het vlak van woningen of geïntegreerde huisvesting voor mensen met een handicap, jonge kinderen en jongeren die op straat rondzwerven en/of gebroken hebben met hun

familie, mensen in situaties van fysieke, psychologische en economische nood en achtergestelde doelgroepen.

De voorgestelde acties zijn voornamelijk gericht op de ontwikkeling van meer huisvestingsplaatsen voor de doelgroepen, maar ook op een passender ondersteuning door het creëren van meer plaatsen in geïntegreerde accommodaties. Uit de uitgevoerde analyse blijkt dat er een duidelijk positief effect is op sociaal niveau en bij de integratie van de doelgroep. Bovendien kan het bieden van huisvesting aan deze mensen ook hun gezondheid en welzijn verbeteren, doordat aan hun behoeften aangepaste leefomstandigheden worden geboden en de nodige bijstand wordt geboden om hun levensloop te stabiliseren.

Daarnaast doet zich ook een kans voor op het gebied van energierenovatie als er nieuwe woningen beschikbaar worden gesteld die voorafgaande werkzaamheden vereisen".

Inaanmerkingneming

Het rapport vermeldt geen specifieke aandachtspunten voor deze specifieke doelstelling.

Specifieke doelstelling 4.4:

Conclusies en aanbevelingen

"Het doel (...) is Europa socialer en inclusiever te maken door de Europese pijler van de sociale rechten ten uitvoer te leggen. De beschreven acties hebben tot doel het bevorderen van de socio-economische integratie van onderdanen uit derde landen, met inbegrip van migranten, door middel van geïntegreerde maatregelen, onder meer op het vlak van huisvesting en sociale diensten.

De voorgestelde acties zijn voornamelijk gericht op de ontwikkeling van meer huisvestingsplaatsen voor de doelgroepen, maar ook op een passender ondersteuning door het creëren van meer plaatsen in geïntegreerde accommodaties. Uit de uitgevoerde analyse blijkt dat er een duidelijk positief effect is op sociaal niveau en bij hun integratie. Bovendien kan het bieden van huisvesting aan deze mensen ook hun gezondheid en welzijn verbeteren, doordat aan hun behoeften aangepaste leefomstandigheden worden geboden.

Daarnaast doet zich ook een kans voor op het gebied van energierenovatie als er nieuwe woningen beschikbaar worden gesteld die voorafgaande werkzaamheden vereisen".

Inaanmerkingneming

Het rapport vermeldt geen specifieke aandachtspunten voor deze specifieke doelstelling.

Specifieke doelstelling 5.1:

Conclusies en aanbevelingen

"De voorgestelde acties zijn erop gericht Europa dichterbij de burgers te brengen door de duurzame en geïntegreerde ontwikkeling van alle soorten gebieden en plaatselijke initiatieven aan te moedigen. De belangrijkste actie in verband met de verwezenlijking van deze doelstelling houdt verband met de ondersteuning van participatieve gewestelijke stadsvernieuwingprogramma's.

Deze aanpak ondersteunt de ontwikkeling van de meest achtergestelde gebieden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en anderzijds stelt deze aanpak en het participatieve karakter ervan de burgers in staat zich meer in te zetten voor het leven in hun wijk en zo de sociale cohesie te versterken.

Afhankelijk van de programma's waarin de geselecteerde wijken/gebieden zullen worden afgebakend, zullen zeker positieve effecten kunnen worden waargenomen op het vlak van de groene ruimten en stedelijke landschappen, volksgezondheid, werkgelegenheidskansen, enz. Maar er kunnen ook positieve effecten worden waargenomen dankzij het participatieve karakter van deze aanpak, op sociaal niveau. Bijvoorbeeld door de bevordering van uitwisselingen. Bovendien kunnen de discussies ertoe bijdragen dat mensen zich bewust worden van de uitdagingen van morgen in een context die hen aanbelangt. Het belang van dit aspect werd onderstreept in het kader van prioriteit 1".

Inaanmerkingneming

Het rapport vermeldt geen specifieke aandachtspunten voor deze specifieke doelstelling.

Inaanmerkingneming van het advies van de diensten van Leefmilieu Brussel:

Het advies van de diensten van Leefmilieu Brussel bevat allereerst de algemene overweging dat het ingediende voorontwerp van Programma "als zodanig geen directe gevolgen heeft die territoriaal kunnen worden bepaald. De uitvoering ervan zou niettemin gevolgen kunnen hebben". Zij "sluiten zich derhalve aan bij de algemene aanbevelingen voor door het Programma te financieren projecten, en [moedigen] ten zeerste aan dat bij de selectie van projecten rekening wordt gehouden met de toepasselijke aanbevelingen (aangevuld op basis van [hun] aanvullende opmerkingen)".

Deze verklaring bevestigt derhalve dat het Programma als zodanig niet op deze basis zal worden gewijzigd, maar dat de oproepen tot het indienen van projecten, en vervolgens het toezicht op de projecten tijdens de uitvoering ervan, ervoor zullen zorgen dat met deze verschillende aanbevelingen en opmerkingen rekening wordt gehouden, zoals in onderstaande tabel is aangegeven.

Opmerkingen en inoverwegingen:

Opmerkingen in het advies:	Inoverwegingneming:
<p>"Leefmilieu Brussel betreft dat bepaalde gewestelijke plannen of programma's niet in deze analyse zijn opgenomen, hoewel ze in onze aanbevelingen over het bestek van het MER waren vermeld. Het onderzoek naar de samenhang met</p> <ul style="list-style-type: none"> • het plan QUIET.BRUSSELS (integratie van aspecten in verband met stiltegebieden, gebouwen, mobiliteit, gemengde functies, leveringen bijvoorbeeld), • de GoodFood-strategie, • en het Waterbeheerplan (dat tot doel heeft te voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (het bereiken van een goede toestand van de waterlichamen) en Overstromingen en meer in het algemeen alle kwesties in verband met waterbeheer bestrijkt) 	<p>In het MER is deze verenigbaarheid met de plannen niet formeel onderzocht, maar de zeer gedetailleerde analyse die erin wordt gegeven, geeft antwoord op de vraag of er geen sprake is van antagonisme tussen het EFRO-programma en deze teksten. Er zij bijvoorbeeld op gewezen dat de kwestie van het lawaai herhaaldelijk aan de orde wordt gesteld, met name in het kader van de bouwplaatsen die naar verwachting dankzij de financiering van het programma zullen worden opgezet.</p>

had, bijvoorbeeld, in de analyse moeten worden opgenomen.	
"Bovendien moet worden opgemerkt dat de Brusselse regering waterstof niet aanmoedigt, zoals in het Nationaal Energie- en Klimaatplan 2030 (p. 7) staat. De ontwikkeling van een waterstofeconomie is derhalve niet verenigbaar met haar standpunt".	In het MER wordt verwezen naar het nationale NEKP, niet naar de Brusselse bijdrage aan het NEKP. De Brusselse Regering heeft hierover nog geen standpunt ingenomen en stimuleert of ontmoedigt dit niet. In het aangepaste MER zijn deze elementen verwerkt.
"Anderzijds moet worden opgemerkt dat de informatie over de Brusselse klimaatordonnantie (blz. 8) niet actueel is: de klimaatordonnantie werd aangenomen op 17/6/2021 ² . De renovatiestrategie werd aangenomen op 25/4/2019. Ze werd volledig in de NEKP opgenomen ³ .	Deze verklaring legt deze wijzigingen van de informatie in het MER vast. In het aangepaste MER zijn deze elementen verwerkt.
"In het algemeen zou het nuttig zijn geweest als stadslandbouw in de analyse meer specifiek aan bod was gekomen, bijvoorbeeld onder het thema "Groene ruimten, stedelijk landschap & bebouwd en onbebouwd erfgoed" (in Kwaliteit van het leefmilieu en levenskwaliteit), of onder het thema "Ruimte/Stedenbouw en beheer van onbebouwde terreinen" (in Grondgebruik). "	Stadslandbouw is inderdaad een van de verschillende sectoren die kunnen worden gesteund (onder SD1.3.), maar het is geen transversale prioriteit van het Programma. Het Programma is geen actieplan voor elk van de potentiële sectoren, maar beperkt zich bij zijn bedrijfsondersteunende maatregelen tot kmo's in verschillende sectoren of bedrijfstakken. Bij gebrek aan een specifieke ambitie van het Programma met betrekking tot het thema stadslandbouw werd een diepgaande analyse op het niveau van het MER niet nodig geacht. Voor stadslandbouwprojecten als zodanig kan een milieueffectenrapport nodig zijn (waarin deze kwesties wellicht meer in detail moeten worden behandeld).
"Prioriteit 1, specifieke doelstelling 1.2 (blz. 41): • De kansen met betrekking tot bouwplaatsbeheer (vergelijkbaar met die van het thema lucht) moeten ook worden aangegrepen met betrekking tot lawaai (thema "Geluids- en trillingsomgeving"). In die zin zou het ook nuttig zijn een verwante aanbeveling toe te voegen, zoals "Maatregelen nemen om geluids- en trillingshinder in verband met een bouwplaats zoveel mogelijk te beperken". "	De grotere efficiëntie bij het beheer van bouwplaatsen waartoe de ontwikkelde digitale oplossingen zouden kunnen bijdragen, zou, naast andere positieve effecten op het milieu, een beperking van de geluidsoverlast in de hand kunnen werken.
"Prioriteit 1, specifieke doelstelling 1.3 (blz. 53) EN Prioriteit 2, specifieke doelstelling 2.1 (blz. 68) :	In het aangepaste MER zijn deze elementen verwerkt in de consolidatie van de resultaten en de samenvatting.

²

https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=21-06-25&numac=2021042326

³ <https://leefmilieu.brussels/burgers/onze-acties/projecten-en-resultaten/renolution-een-strategie-voor-de-renovatie-van-de-brusselse-gebouwen>

<ul style="list-style-type: none"> • Er zij op gewezen dat, hoewel geluidsisolatie altijd warmte-isolatie is, het omgekeerde niet waar is. Bovendien zijn werfmachines onvermijdelijk lawaaig. Daarom steunen wij de desbetreffende aanbevelingen in verband met akoestisch comfort en akoestische kwesties in het document. In dit verband zou het nuttig zijn de geluidsoverlast van renovatie- en bouwplaatsen in de eindconclusies van deze doelstellingen op te nemen, evenals andere soorten verontreiniging (blz. 66 en blz. 78). 	
<p>"Prioriteit 2, specifieke doelstelling 2.6 (blz. 81):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met betrekking tot het risico van geluidsoverlast in verband met de inrichting van recyparks en verwerkingsruimten moeten aanbevelingen betreffende de werking van de recyparks worden toegevoegd (zoals het afdekken van de containers, het verplaatsen ervan uit de buurt van de bewoners of het aanpassen van de openingstijden van de recyparks). En opnieuw zou het nuttig zijn de geluidsoverlast van bouwplaatsen gelinkt aan de installatie van de voorgestelde infrastructuur, in de eindconclusies van deze doelstellingen op te nemen, net als andere soorten waargenomen verontreiniging (blz. 90). 	<p>Deze elementen werden in overweging genomen en twee van de aanbevelingen zijn reeds in het MER opgenomen. In het rapport wordt het idee geopperd om, indien mogelijk, geluidsschermen te plaatsen; het afdekken van containers wordt voor de volledigheid toegevoegd aan het aangepaste MER.</p>
<p>"Prioriteit 2, specifieke doelstelling 2.7 (blz. 93, 94 en 98)</p> <ul style="list-style-type: none"> • De aanbeveling met betrekking tot de geluids- en trillingsomgeving is momenteel verwarrend. Een speeltuin of een sportveld is niet verenigbaar met een plek die gewijd is aan rust en stilte. <p>⇒ Een "denkoefening over de bepaling van de functies van verschillende gebieden in de configuratie van een groene ruimte in het stadscentrum" zou hier de voorkeur moeten krijgen.</p>	<p>Voor de oproepen tot het indienen van projecten in het kader van deze specifieke doelstelling zal een aanbeveling worden gedaan over "de denkoefening over de bepaling van de functies van verschillende gebieden in de configuratie van een groene ruimte in het stadscentrum".</p>
<ul style="list-style-type: none"> • De positieve effecten in verband met het herstel van aangetaste bodems (op een meer omvattende wijze aangepakt dan alleen het beheer van verontreinigde bodems) en ontharding hadden voor deze specifieke doelstelling meer in detail moeten worden behandeld, zowel wat de thema's "Biodiversiteit, natuurlijke gebieden, ecologisch netwerk" (terugkeer van de natuur, in samenhang met de bestrijding van hitte-eilanden) als "Oppervlaken en grondwater" (infiltratie van regenwater) betreft, in verband met de bestrijding van overstromingen, de aanvulling van 	<p>Aangezien voor elk project een DNSH-onderzoek (Do No Significant Harm) vereist zal zijn, een Europees beginsel om het milieu geen schade toe te brengen in zes specifieke dimensies, zullen biodiversiteit en waterkwaliteitskwesties moeten worden aangepakt, maar dan wel op projectniveau.</p> <p>Met betrekking tot de aanbeveling inzake geïntegreerd en duurzaam bodembeheer zal worden aanbevolen dat saneringsbeoordelingen, overeenkomstig dit beginsel en de op 17 november 2011 gepubliceerde EU-strategie 2030, zowel</p>

<p>grondwaterlichamen en de vermindering van de verdamping, hetgeen een positief effect heeft op het stedelijk microklimaat), alsmede in de thema's "Groene ruimten, stedelijk landschap & bebouwd en onbebouwd erfgoed" (in Kwaliteit van het leefmilieu en levenskwaliteit) en "Ruimte/Stedenbouw en beheer van onbebouwde terreinen" (in Grondgebruik). Met bijbehorende aanbevelingen om deze positieve effecten te bevorderen. Het geïntegreerd en duurzaam beheer van de bodem, met aandacht voor alle aantastingen en een maximum aan ecosysteemdiensten, is immers afgeleid van de op 17/11/2021 gepubliceerde Europese strategie 2030 en moet daarom specifiek worden geïntegreerd in het MER en het ontwerp-OP".</p>	<p>chemische verontreinigingen bestrijken als andere kenmerken met betrekking tot de fysische en biologische aspecten van de behandelde bodem.</p>
<p>"Prioriteit 4, Specifieke Doelstelling 4.4 (of 4.3 bis?) (blz. 111) De nummering van deze doelstelling lijkt niet te stroken met de rest van het document.</p>	<p>Dit nummer werd namelijk ontleend aan de Europese documenten voordat deze werden gevalideerd. De MER-analyse komt derhalve voor deze SD overeen met SD 4.4.</p>
<p>"Prioriteit 5, Specifieke Doelstelling 5.1 (blz. 119 en 120) • Stadsvernieuwingsprogramma's hebben tot doel een stedelijk gebied geheel of gedeeltelijk te herstructureren om onder meer de milieufuncties ervan te ontwikkelen of te bevorderen. Naast de geconstateerde positieve effecten maakt een aanpak die uitgaat van de multifunctionaliteit van ruimtes het ook mogelijk het beheer van regenwater of geluidsoverlast te integreren. Deze aspecten ontbreken echter in de gemaakte analyse, hoewel zij het onderwerp hadden kunnen zijn van specifieke aanbevelingen.</p>	<p>Afhankelijk van de programma's waarin de geselecteerde wijken/gebieden zullen worden afgebakend, zullen zeker positieve effecten kunnen worden waargenomen op het vlak van de groene ruimten en stedelijke landschappen, volksgezondheid, werkgelegenheidskansen, enz.</p>
<p>"Wat het onderdeel "Samenvoeging van de resultaten en synthese" betreft, merkt Leefmilieu Brussel op dat met name aspecten in verband met natuur (met inbegrip van biodiversiteit en groene ruimten), waterbeheer, lawaai of geluidshinder, bodemkwaliteit of het beheer van bouwplaatsen in dit onderdeel niet of nauwelijks aan bod komen. Zij vormen echter het onderwerp van verschillende aanbevelingen in het document (en in dit advies), die hier in beknopte vorm weergegeven zouden moeten worden.</p>	<p>Een samenvatting van deze aspecten is opgenomen in het vervolledigde MER.</p>
<p>"Tot slot wil Leefmilieu Brussel de sleutelrol onderstrepen die het EFRO, naast andere instrumenten, speelt bij de ondersteuning van de ambitie die in het institutioneel akkoord over het meerjarig financieel kader 2021-2027 wordt</p>	<p>De middelen die zijn voorzien voor strategische doelstelling 2 gingen voor 45% naar het Brusselse Programma ("Een groener, veerkrachtiger en koolstofarm Europa op weg naar een koolstofneutrale economie, door het</p>

<p>genoemd met betrekking tot biodiversiteit. Ter herinnering: deze ambitie houdt in dat 7,5% van de jaarlijkse uitgaven in het meerjarig financieel kader 2021-2027 wordt besteed aan biodiversiteitsdoelen in 2024 en 10% van de jaarlijkse uitgaven in 2026 en 2027. Gezien de belangrijke bijdrage van het EFRO zijn wij het eens met de aansporing van de directeuren-generaal van DG BUDG/REGIO/ENV in een brief van 23 februari 2022 om de beoogde steun voor biodiversiteitsacties in het kader van het Brusselse OP EFRO te versterken teneinde volledig en coherent bij te dragen tot de doelstellingen van de Green Deal en de Biodiversiteitsstrategie.</p>	<p>bevorderen van een schone en billijke energietransitie, groene en blauwe investeringen, de circulaire economie, de beperking van en de aanpassing aan de klimaatverandering, risicopreventie en -beheer, en duurzame stedelijke mobiliteit waarbij de transitie naar een circulaire en doeltreffende economie op het vlak van het beheer van de hulpbronnen, wordt bevorderd"). Met het oog op de klimaatuitdagingen krijgt SD2.1. aanzienlijke steun in dit kader, maar de biodiversiteit wordt ook gesteund via de middelen die aan SD2.7. zijn toegewezen.</p>
---	--

Inoverwegingneming van de resultaten van de raadpleging:

Het openbaar onderzoek maakte melding van de opmerkingen van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe en de intercommunale Sibelga (distributienetbeheerder).

Opmerkingen en inoverwegingneming:

Opmerkingen van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe:	Inoverwegingneming:
<p>"Voor zover artikel 11 van de ordonnantie van 18 maart 2004 betreffende de milieueffectenbeoordeling van bepaalde plannen en programma's bepaalt dat de gemeenten wordt verzocht hun opmerkingen in het kader van het openbaar onderzoek kenbaar te maken, stelt de gemeente voor de financiering specifiek te vragen en te voorzien op de volgende punten</p> <p>a) fietsinfrastructuur</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vernieuwing van de fietsmarkeringen; - Aanstelling van een studiebureau voor het lokaliseren van fietsbeugels en het uitvoeren van een of meer thematische stand-van-zakenonderzoeken; - Fietsenstallingen als zodanig; 	<p>Aangezien het aantal door het programma ondersteunde specifieke doelstellingen moet worden beperkt, heeft de thematische concentratie ertoe geleid dat het Gewest zich concentreert op een aantal van negen thema's van gewestelijk belang. In deze context van beperkte potentiële doelen kon zachte mobiliteit als zodanig niet worden geselecteerd. Er zij evenwel op gewezen dat acties ter digitalisering van de overheid of ter ondersteuning van kmo's, initiatieven en operatoren die actief zijn op het gebied van mobiliteit en duurzame stadslogistiek kunnen ondersteunen, en dat mobiliteit uitdrukkelijk wordt beschouwd als een strategisch innovatiegebied, hetgeen betekent dat acties ten behoeve van innovatie of onderzoek op dit gebied door het EFRO kunnen worden ondersteund.</p>
<p>b) waterbeheer (voor grote duurzame waterbeheersingswerken op wegniveau, zoals doorlatend asfalt, waterafvoersystemen enz., die niet altijd samengaan met groene ontwikkeling, zoals Leefmilieu Brussel voor zijn subsidie eist).</p>	<p>Aangezien het aantal door het programma ondersteunde specifieke doelstellingen moet worden beperkt, heeft de thematische concentratie ertoe geleid dat het Gewest zich concentreert op een aantal van negen thema's van gewestelijk belang. In deze context van beperkte potentiële doelen kon duurzaam waterbeheer niet worden geselecteerd.</p>

<p>c) bescherming en behoud van natuur en biodiversiteit.</p> <p>Het Programma benadrukt de noodzaak om de groene infrastructuur te versterken, met name in een stedelijke omgeving. Daartoe vraagt de gemeente aanzienlijke financiële middelen voor de aankoop van groene ruimte door de overheid met het oog op de instandhouding ervan, alsmede voor het beheer van voor het publiek toegankelijke groene ruimten, met name met het oog op de aanwerving van personeel (bijvoorbeeld parkwachters en boswachters)".</p>	<p>Onder SD2.7 is voorzien in de ontwikkeling van groene ruimten.</p> <p>Het EFRO kan echter wel investeringen financieren, maar niet het dagelijks beheer van de betrokken groene ruimten.</p>
<p>Opmerkingen van Sibelga:</p>	<p>Inoverwegingneming:</p>
<p>"Aangaande actie 1 [van SD 2.1.] - De energierenovatie van gewestelijke en lokale overheidsinfrastructuren;</p> <p>1) Inaanmerkingneming van de nieuwe ordonnantie die het Brussels Parlement heeft aangenomen:</p> <p>op 11/03/2022, tot wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De tekst met betrekking tot actie 1 van doelstelling SD2.1 heeft in zijn huidige versie alleen betrekking op de lokale en gewestelijke overheden. De gemeenschapsoverheden [1] vallen derhalve a priori onder actie 2, onder "overheidsinstanties maar ook andere actoren die openbare diensten verlenen, zoals universiteiten of organisaties zonder winstoogmerk die taken uitvoeren ten behoeve van overheidsdiensten en diensten verlenen aan burgers of bedrijven". Voorts zijn er geen acties van "intergewestelijke aard" gepland.</p> <p>Door de wijziging van bovengenoemde Ordonnantie komen de gemeenschapsoverheden echter in aanmerking voor het door Sibelga beheerde renovatieprogramma RenoClick en dus bij uitstek voor de steun die Sibelga zal verlenen aan de overheidsinstanties die profiteren van actie 1. De gemeenschapsoverheden moeten ook begeleiding kunnen vragen aan Sibelga terwijl ze de steun genieten van het EFRO.</p> <p>[1] Gemeenschapsoverheden: de Regering, het Parlement, de ministeriële kabinetten, de diensten en administraties van de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap, de</p>	<p>Het Programma zal worden aangepast zodat deze nieuwe begunstigden van de diensten van Sibelga rechtstreeks van haar diensten gebruik kunnen maken voor begeleiding.</p>

<p>Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie of de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de instellingen van openbaar nut en de overheidsbedrijven die door de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie of de Vlaamse Gemeenschapscommissie zijn opgericht of worden gecontroleerd en de scholen van het officiële net.</p>	
<p>2) Financiering van studies in verband met renovatieprojecten. De tekst van actie 1 van doelstelling SD2.1 in de huidige versie vermeldt niet of het Programma voorziet in de financiering van studies in verband met investeringen, naast de investeringen zelf. In de tekst van actie 3 staat "... investeringen (werkzaamheden en voorstudies)...", dus het is waarschijnlijk wenselijk deze precisering voor alle acties toe te voegen.</p> <p>Voorts wordt in de tekst niet nader ingegaan op de aard van de studies die het Programma wil financieren.</p> <p>Sibelga zou het redelijk vinden dat alle studies (en niet alleen de "energie"-aspecten) worden gefinancierd omdat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de realisatie van de studies een echte stimulans is voor de overheid om zich concreet in te zetten voor een renovatieproject • het bij uitgebreide en complexe renovatieprojecten moeilijk zal zijn een onderscheid te maken tussen studieprestaties die strikt betrekking hebben op de energieprestatie en andere studieprestaties, aangezien de aandacht voor de energieprestatie van het geheel tot uiting zal komen in alle toegepaste technieken. 	<p>Studiekosten zijn een noodzaak om relevante energie-investeringen te kunnen realiseren. Daarom is in het Programma uitdrukkelijk vermeld dat zij in aanmerking komen.</p> <p>Wat de energieaspecten van de studies betreft, is de financiering in het kader van SD2.1 gekoppeld aan energiebesparing. De subsidiabiliteit kan dus niet worden uitgebreid tot de gehele studie. De bedragen voor een studie waarin energie- en niet-energiewerkzaamheden worden gecombineerd, worden bepaald op basis van een pro-rata van energieposten (en posten die nodig zijn voor energieverbeteringen). Bijv.: muren die moeten worden afgebroken, herbouwd en opnieuw geverfd in het kader van een isolatie) op de gehele investering.</p>
<p>3) Stijgende materiaal- en arbeidskosten in de bouw-/renovatiesector. Sibelga wenst de aandacht te vestigen op de aanzienlijke stijging van de materiaal- en arbeidskosten in de bouw-/renovatiemarkten.</p> <p>De belangrijkste referenties die in aanmerking zijn genomen om de aannames, het potentieel en de RenoClick-renovatiebudgetten vast te</p>	<p>Deze ontwikkeling zal moeten worden opgevolgd om ervoor te zorgen dat voldoende begrotingskredieten beschikbaar zijn voor de geselecteerde operaties.</p>

<p>stellen, zijn van de periode 2015-2020 (inclusief renovatiekosten in €/m² op basis van de CITYNVEST-referentie. Increasing capacities in Cities for innovating financing in energy efficiency van december 2015). Naast de klassieke indexering moet dus een correctiefactor worden toegepast om de specifieke stijging van de afgelopen maanden weer te geven. Uit een recent onderzoek van de Confederatie Bouw (waaraan 441 bedrijven deelnamen) bleek bijvoorbeeld dat alleen al de prijzen voor bouwmaterialen in januari 2022 met 15-25% zijn gestegen ten opzichte van november 2021. Sibelga staat ter beschikking van de EFRO-directie om deze correctiefactor te helpen vaststellen.</p>	
<p>4) Cijfers in de versie van het voorontwerp van het Programma dat voor onderzoek is ingediend. Gelet op het bovenstaande en de mogelijke gevolgen daarvan voor de in het voorontwerp in aanmerking genomen hypothesen en verdelingen, is het waarschijnlijk dienstig de cijfers in de voor onderzoek ingediende versie bij te werken (of zo nodig te bevestigen). Sibelga staat ter beschikking van de EFRO-directie om te helpen bij deze bijwerking.</p>	<p>Met deze elementen is rekening gehouden bij de actualisering van de indicatorwaarden.</p>
<p>Met betrekking tot actie 5 - Financiële ondersteuning om sites van groot algemeen belang, die in opbouw zijn of een renovatie ondergaan, uit te rusten met warmtenetten. De aanleg van warmtenetten zal zeker gepaard gaan met de aanleg of aanpassing van leidingen op openbare terreinen. Als DNB zal Sibelga zeker een rol moeten spelen in deze werkzaamheden om de samenhang en de duurzaamheid van de dienst op lange termijn te waarborgen: coördinatie van de werkzaamheden met de verschillende concessiehouders, beperking van het aantal concessiehouders, optimalisering/centralisering van het technisch beheer en het gegevensbeheer, enz.</p>	<p>In het Programma is een verwijzing toegevoegd naar de noodzakelijke samenwerking van operatoren die warmtenetten ontwikkelen met de distributienetbeheerder en andere belanghebbenden.</p>

Overeengekomen maatregelen voor de follow-up

Volgens artikel 16 van de ordonnantie staat het Gewest in voor de opvolging van de belangrijke effecten voor het milieu als gevolg van de tenuitvoerlegging van het Programma, onder meer om onvoorziene negatieve gevolgen in een vroeg stadium op te sporen en de corrigerende maatregelen te kunnen nemen die hij gepast acht.

Aangezien er bij de aanneming van het Programma geen directe gevolgen op territoriaal niveau waren, zijn het de projecten die tijdens de uitvoering ervan dergelijke gevolgen zouden kunnen hebben. In het effectenrapport zijn met name enkele specifieke risico's vastgesteld, maar aan de hand van de kandidatuur dossiers kunnen de risico's van een concreet project beter worden geïndividualiseerd.

Alle projectdragers/begunstigden van projecten worden aangemoedigd na te denken over de mogelijke - positieve of negatieve - effecten die door het EFRO gefinancierde activiteiten op duurzame ontwikkeling zouden kunnen hebben en over de wijze waarop potentiële negatieve effecten zo nodig kunnen worden verzacht. In dit verband zullen de begunstigden in de halfjaarlijkse verslagen en tijdens de begeleidingscomités de in dit verband ondernomen acties moeten meedelen. Anderzijds worden de begunstigden aangemoedigd een zelfdiagnose van hun project (of zelfs hun organisatie) uit te voeren en op basis daarvan een strategisch kader te ontwikkelen met doelstellingen en indicatoren om de evolutie van hun project en hun organisatie naar meer "duurzaamheid" te meten. Voor begunstigden die aan dit proces willen deelnemen, zullen een voorbeeld van een zelfdiagnosevragenlijst en een referentiekader van goede praktijken op het gebied van duurzame ontwikkeling ter beschikking van de projectdragers worden gesteld op de website van de EFRO-directie. Op verzoek van de begunstigden kan per geval specifieke begeleiding worden verleend.

Het DNSH-beginsel ("Do No Significant Harm") houdt in dat geen enkele door de EU gefinancierde investering significante schade mag toebrengen aan Europese milieudoelstellingen. Deze 6 doelstellingen zijn vastgelegd in de EU-verordening inzake duurzame beleggingen (EU, 2020), die vaak de "taxonomieverordening" wordt genoemd. De doelstellingen, vergezeld van vragen, moeten de projectdragers in staat stellen de potentiële effecten van hun project vast te stellen.

Deze verschillende elementen moeten het mogelijk maken om bij de tussentijdse evaluatie (uiterlijk op 31 maart 2025) en de effectbeoordeling (uiterlijk op 30 juni 2029) de negatieve effecten te beoordelen die in het kader van de uitvoering van het Programma zijn vastgesteld.